

Lírafordulat van kiteljesedőben, amely megállapításra rezonálni is látszik a honi kritika, természetesen máshol húzva meg a határokat, másmilyen diszkurzus-kórtermeket alakítva ki, mint azt jelen sorok írója gondolja, vagy

50 Sopotnik Zoltán

ÉRZÉSEK

A HOLDBAN

Nemes Z. Márió: *Bauxit*

tenné. „Valami belement a szemembe, / és azóta ott lakik.” (*Szem*) A mai fiatal líra szeplős kisfiúja az előző generációkhoz képest, radikálisan más-ként használja az iróniát, a költői nyelv sokkal összetettebb, sűrűbb, a ha-

gyományokkal plasztikusabban bánik. Visszamegy, és újra előtérbe helyezi Adyt, Pilinszky enigmatikusnak kikiáltott kései verseit, beemeli a méltatlanul félre söpört Sziveri Jánost, Domonkos Istvánt, átgondolja a korai Tandori és Oravecz líráját.

A *Bauxit* szerzője az egyik legerőteljesebb hangú reprezentánsa eme poétikai átrendezősének. Ennyire eltérő, egyéni és különbözni akaró lírát még Pollágh Péter tud felmutatni a pillanatról pillanatra formálódó mezőnyből. Éppen ezért érdekes, de talán nem meglepő, hogy beszivárognak, és végig jelen vannak a Pollágh-lenyomatok a könyvben, legerősebben talán a kötet indító *Falra fest* című opuszban: „Fejében fájó vér van. / Ha megy az utcán, mindenki szagolja.”, vagy: „Díszmenete terápia/ és udvarlás. Gyűlölni fogod, mert ő a forma.” De idecítálhatjuk még a *Bordalány* kezdősorait: „*Ugyanaz a lány / hagy nyomot mindenben.*” Vagy éppen az *Elbocsátó, szép* című Pollágh-vers utolsó sorainak kifordítását: a „mindegygyé tettelek, / nem mássá” így alakul át: „Mássa tett a többi, de mind- / egy” tükörolvasatává.

A *Bauxit* szövegei a babonák, mágikus, vallási hiedelmek világából nőnek ki, és alakítják dialógusukat az ősi, és az európai keresztény hagyománnyal, majd rámutatnak az ezek által generált szorongásra. A kötet terepe a versek nagy részében nem véletlenül a (belső) falu, egy „elzárt” (mihez képest) kisközösség dekonstruktív világa, ahol a mindent megmozgató szorongás az emberi alap, ahol furcsa, zavartnak tűnő belső monológok lépnek le a racionalitás ösvényéről, majd pillanatokra vissza. Mintha létezne egy másik, párhuzamos világ, amolyan mérgező univerzum. Amíg Kierkegaard bibliai szövegek által próbálja megérteni a szorongást, jelen kötetben a biológiai, antropológiai nézőpont áll fókuszban. A mindezekből egyenesen következő pszichoanalitikus megközelítés a kötet minden versére, sőt Nemes Z. egész költészetére jellemző. Ez az újabb nézőpont rokoníthatja leginkább Peer Krisztiánnal, és a korai Marno-líra törekvéseivel. Ahogy például egyes férfiak képesek azonosulni saját nemi szervükkel, sőt becézgetik, vagy éppen nevet

adni neki, a kötet beszélője, púppokkal, daganatokkal, torz, vagy torznak tűnő szervekkel azonosul, vagy ennek a lehetőségével játszadozik, például a *Mell* című versben:

*A daganatom vagyok, hurcolom, és nyalatom.
Nézed, anyu? Erre büszkék a rokonok.
Elcsodálkoznak, ha éjfélt előtt érek haza, meg-
fenyegetnek, hogy nem kapok majd tiszta ruhát.
De nincs rá szükségem, mert a dagadtban
lakom és enni hoznak, akik rajonganak
értem. Elvisznek táncolni és labdákkal
játszik a legerősebb, majd eldobja, ha már
büdösek. Ez a pillanat nem a csodákról szól,
hanem a szakmunkásokról, akik jól tudnak
vezetni és virágot is hoznak. Ragadósat!*

51

Új Forrás 2011/5 – Sopotnik Zoltán: Érzések a holdban
Nemes Z. Márta: Bauxit

A mell mint női nemi szerv lefokozásával a nőiességet, az anyaságot(?) is lefokozó, egyébként hétköznapi retorika jelenik meg a sorok között, és a nők abszolút tárgyként való kezelése, amely tényezők könnyen vezethetnek a személyiség elvesztéséhez. Ebből is látszik ennek a rafináltan affirmatív lírának a sokrétűsége. A neoavantgárd alapokra építkező versnyelv direkt távolságot tart olvasójával. Nem igazán tudjuk, hogy a versek valamiféle horrorszerű rémálom tákolmányokból tekintenek felénk, netán abszurd gegeknek kell-e tekintenünk őket. Sejtések vannak, és ez adja a kötet izgalmát is, ez a rejtvényt szerű takarásban maradás, netán egy véres műanyag függöny mögött, amely szinte követeli a húszfejtű újraolvasást.

A *Bauxit* „falujában” David Lynch és Francis Bacon felváltva látják el a háziorvosi praxist, Hajas Tibor a polgármester, és a hazánkat is véres alkotásaival felkorbácsoló Hermann Nitsch a helyi élelmiszerbolt vezetője. (Számos képzőművészeti párhuzamot lehet még felfedezni, a versek világa sok átjárót képez ebbe az irányba.) Az emberi testet egy furcsa, akár mennyezetről lelőgatott művészi kompozícióként kezeli a beszélő, amelyet szét lehet bontani, majd újra összerakni, egyfajta isteni preferenciákkal ruházva fel, persze mindvégig megfelelő iróniát mozgatva. Bőr- és húslegót rakosgató félisten, egyre szélesebb szájjal vigyorogva, ez a kép ugrik be hirtelen, miközben persze az ember definíciójának az újragondolása is megjelenik. És a pontos meditatív figyelem, ráadásként. Nemes Z. beszélője aprólékosan elemez, akár a meditáló szerzetes, akkurátusan, pillanatról pillanatra figyeli meg saját szervezetét, a különböző érzeteket, amely élménytől vezetve fokozatosan egy saját világ konstruálódik meg. Az identitáskereső játék jól

működik és magabiztosan vonul végig a kötetben. Az ember minden másodpercben újraterelemi magát, például: nem ugyanaz a valaki vagyok most, így, a mondat végéhez közeledve, mint aki a mondat megírásnak elején voltam.

52 Az antihumanista perspektívát megfelelően ellenpontozzák a szövegekben megjelenő, már-már újholdas szépségű képi megoldások, metaforák. „Aztán a csúnya inkább elalszik, / és üzemi állapotok nagy tavak mellett / felnéznek, ha esik öklömnyi / jó.” (*Fedett gödör*), vagy: „Talán le kéne menni az erjedésig, / ahol szobatiszta barátok már /nem féltik a hazait.” (*Szúrós alom*), és talán a legszebb: „Ez most a baglyok ideje, / mondja Regina mielőtt elalszik, / a holdban ülnek és / tilos etetni őket.” Eközben eljutunk a szépség problematikájához, amely sajátos fénytörésben artikulálódik mind a három ciklusban (*Ami nincs emberben*, *Regina népe*, *Kerti munka*). A ciklusok teljes természetességgel kapcsolódnak egymásba, de ugyanúgy felcserélhetőek – anélkül, hogy gátolnák a befogadást – mint a versbéli végtagok, szervek, érzések. A *Szép* című vers a filozófiai esztétika rögzös útjára vezetheti el olvasóját, és természetesen programversként is funkcionálhat: „Én vagyok a szép. / Más nem vagyok, / más nem az.” Kérdés lehet az is, hogy Nemes Z. akar-e szép verset írni. Felületes olvasáskor egyből a kézre álló nemet mondanánk, de gadameri értelemben lehet válaszuk pozitív. Gadamer a következőt mondja: „...a szép lényege szerint egyáltalán nem az, hogy szemben áll és ellentétben van a valósággal, hanem az, hogy a szépség, bármily váratlan legyen is a vele való találkozás, egyfajta biztosíték arra, hogy a valóság minden zűrzavarossága, tökéletlensége, gonoszságai, sikerületlenségei, egyoldalúságai és végzetes eltévelyedései ellenére az igazság nincs elérhetetlen messzeségben, hanem találkozunk vele.” (*A szép aktualitása*)

A számtalan filmes párhuzam (egyreszrűknél például a *Szárnyas fejedő*, *Elefántember*) legerősebbje a *Kés alatt* című sorozat, amely a posztmodern kultúrára jellemző hamis szépségideál keresését tematizálja, erősen kifigurázva azt. Ami persze következménye a hamis énkép és testtudat értelmezői kettősének. Ide kapcsolnám még a Tool zenekar leírhatatlan atmoszférájú videoklipjeit, amelyek abszolút rokon világot mutatnak Nemes Z. analitikus, klinikai költészetével. Eszünkbe juthat még Csihar Attila black metal vezér számtalan projektje, amelyekben sajátos módon nyúl vissza a sámánizmushoz, és még egy sor ösztönös, tudattalan rítushoz. És ha már a Tool szóba került, nem tudom nem megemlíteni az egyik, valószínűleg a zenekar által kitalált vallásos filozófiát, az ún. lachrimológiát, amelynek alaptétele, hogy a fejlődéshez, csak a fizikai és érzelmi fájdalomon keresztül juthatunk el.

Jelentős kötet Nemes Z. Márió *Bauxit*-ja. Gyenge pontja viszont a rövid versek kidolgozatlanúsága, rutinszerű alkalmazása. Külön versként nem állják meg a helyüket, a kötetkompozícióban pedig nem világos a szerepük,

amolyan pihenőhelyeknek gondolom őket, inkább a költő, és kevésbé az olvasó számára. A jövőre nézve pedig az önisméltés jelentheti a legnagyobb veszélyt, ugyanis nagyon könnyen beszippanjtja és fogva tarthatja akár az alkotóját is ez az érdes nyelv, kifinomult, szerteágazó világ.

(*Palimpszeszt-Prae.hu, 2010*)

